

КОЙ И ЗАЩО СТРАДА В РАЗКАЗА „ПО ЖИЦАТА“?

ТЕЗИСИ

Драги седмокласници, въпросът, който изглежда много елементарен, в действителност изисква задълбочено познаване и осмисляне на Йовковата творба. Освен това, „По жицата“ е от тези произведения, които при всеки нов прочит разкриват дълбоки идейни и смислови пластове, изградени с характерните за Йовковото творчество средства и похвати.

Да актуализираме основните знания за разказа, които ще ни послужат да съставим адекватни твърдения в отговора.

Преди всичко „По жицата“ ни въвежда в духовния свят на герои, чиято нравствена красота се проявява в изживяването на страданието, във вярата им в милосърдието. Възприемането на този свят става през очите на Моканина, на когото писателят предоставя разчитането на знаците във видимото пространство. Простичкият овчар разпознава с душата си тези знаци на невидимото. Те са външните белези на безкрайно повтарящия се цикъл в живота на човека - от страданието към надеждата и вярата, в неразривно единство с любовта и милосърдието.

Разказът е наситен с противоположни символни образи и асоциации. Змията е коварно и смъртоносно същество, символ на злото, пълзящо по земята. Бялата лястовица се свързва в народните представи с надеждата, с новия живот; носи късмет и щастие. В разказа тя символизира божествената любов и милосърдие. Телеграфната жица, натежала като броеница от черните лястовици, създава асоциации за житейския път на човека, за неизменността на неговото битие, протичащо в страдание и надежда. Богати асоциации поражда и контрастът между черния и белия цвят - като борба между отчаянието и надеждата, безверието и вярата, земното и небесното, мъката и просветлението и пр. Различните аспекти на добро и зло в разказа се проявяват в диалектично единство. Не е случаен подборът на символните им образи в творбата, за която Йовков черпи вдъхновение и от народната митология, например: „Ако змията обитава корените на космическото дърво, то птицата свива гнездо в клоните му“.

Тенденциозни в значението са и някои имена и факти в разказа. Гунчовото село се нарича Надежда. От него семейството тръгва по безкрайния път на надеждата. Нонка е родена „по Богородица“. Богородица възплъщава майчината закрила, милосърдието, всеопрощението над разкаялите се.

Не е случаен изборът и на едно съпаралелно събитие - приближаването на Преображение Господне, което предизвиква ред асоциации. Християнският празник се чества на 6 август, когато учениците на Исус - Петър, Яков и Йоан са свидетелствали за славата на Божия син. Според писанието на Матей и Марко, пред очите им Исус се преобразява и те виждат Божията светлина („Лицето му светна като слънце, а дрехите Му станаха бели като светлина“; „дрехите Му станаха бляскави, твърде бели, като сняг“). Така тримата апостоли се убеждават в съществуването на Бог и в неговата слава. Моканина носи името на апостол Петър. Асоциирана със светлината, която библейските герои виждат, бялата лястовица („досуц бяла, като сняг“) става символно означение на божията любов и милосърдие. В очите на Нонка грее също светлината на вярата, която озарява и Моканина.

В разказа няма развитие на сюжетна линия. За разлика от Елин Пелин, Иван Вазов и други познати ви автори, Йовков не „залага“ на случката. Доколкото протича някакво събитие, то е незначително - обикновен житейски епизод. Бащата на болно момиче се отбива при Моканина, за да го попита къде се намира някакво село и след разговора им отново поема пътя си. На преден план в творбата излизат множество разкази (на Моканина, на Гунчо, на кумицата, на Никола и Пеньо Сидеровите), чрез

които се очертават различни субективни гледища и се уплътняват образите на страданието и надеждата. Междувременно значението на бялата лястовица се променя - за едни от разказвачите тя е само поверие; за други става най-съкровена вяра в доброто, лишена от логиката на разума - така, както се вярва в Бог.

Отсъствието на сюжетност е компенсирано с дълбок психологически подтекст във всеки детайл от разказа - портрет, жест, интонация, пейзаж; с богатството от асоциации и символни значения.

Ключова дума в нашия въпрос е „страда“, а двата въпроса „кой“ и „защо“ изискват вникване в душения свят на героите и изясняване на тяхното отношение към страданието в причинно-следствената му връзка. Вероятно обърнахте внимание, че въпросът „кой“ е в единствено число, което може да предизвика недоумение - нали всеки от героите страда по свой начин: Нонка - пряко засегната от неизлечимата болест, родителите ѝ - единственото им чедо си отива от този свят, Моканина - душата му е устроена да откликва на чуждата болка и да я „присвоява“. Но за кого от всички герои страданието се оказва най-страшно изпитание, когато съзнанието не може да приеме съществуващите факти такива, каквито са, и намерило временна утеха в чудото на вярата, отново остава самотно в своето безверие? „Има ли я?“ - мисли си за бялата лястовичка Моканина във финала на разказа. За болната Нонка този въпрос не съществува. Вярата, неподвластна на разума, свети в младите ѝ, усмихнати очи. Нейният въпрос не изразява съмнение в съществуването на бялата лястовица, а във възможността да я срещнат: „Ще я видим ли, чичо?“. Пред очите на читателя се развива един парадокс: страданието, като състояние на духа, отсъства у болното момиче, но страданието е засегнало дълбоко душата на Моканина - чуждия човек. Той е този, който отчаяно се нуждае от вяра, потресен от съдбата на Гунчовото семейство, и особено когато изрича лъжата пред Нонка. Спомнете си как говори той пред нея. Убедителен ли е? Каква е връзката между болката, смущението му и езиковата форма на тази реч? Нека да сравним и реакцията на всеки от героите след тази лъжа. „Майката стисна очи и заплака. Високият едър селянин се закашля, хвана коня за юздите и го поведе.“ А Моканина напътства „... Все по теля, все по теля!“, сякаш сам себе си убеждава в чудото, но очите му срещат само черния цвят по телеграфната жица. Душата му, намерила за миг покой във вярата на Нонка, отново се връща в скепсиса. И още, какво е това „нещо“, което се повдига в гърдите му, задушавя го, премрежва очите му? Йовков отказва да го назове, макар и да повтаря тези думи в синтактичен паралелизъм в края на разказа. Не е ли това разпъването на душата между вярата и съмнението?

Йовков не представя реакцията единствено на момичето след лъжата на Моканина. Но не е ли ясно за читателя, че съмнението не може да засенчи светлината на вярата в очите ѝ. Те светват още преди да получи отговор на въпроса си. Вярата е Божият благослов за Нонка, чийто образ сякаш е съсредоточил цялата божествена светлина в себе си.

Неверието в доброто е грях от християнска гледна точка. Разкаянieto за греха намира израз в този накъсан словесен ред в речта на Моканина, когато той се мятта между вярата и съмнението. В този смисъл Моканина е най-драматичният образ в разказа.

Съмнението съществува и у Гунчо, който двукратно заявява: „На мене да остане, не вярвам, ама жени нали са, пък болна е, чедо е...“ Така Гунчо разграничава своята вяра от суеверието, свидетелства за човешкото си достойнство - на несретника, на когото не остава друг избор освен надеждата и вярата - един свръхчовешки промисъл.

След тези разсъждения ще си позволя да ви предложа следната

ТЕЗА

Едно от внушенията на Йовков е, че страданието присъства като неотменима част в човешкото битие и въпреки това в разказа не натежава песимизмът като отношение към света. Героите изпитват някаква светла примиреност към несретната си съдба, защото вярват в доброто, в някакъв неизразим висш промисъл, който ги напътства и укрепва духа им в най-страшните изпитания. Ако някой в разказа истински страда, това е Моканина, разпъван от съмнения и колебания. Той именно се нуждае от вярата на Гунчовото семейство, но за овчаря тя е само мигновено просветление, след което отново го връхлитат терзанията и мъката на безверието.

ПЪРВА ПОДТЕЗА

Наистина, чрез съдбата на Гунчо и неговото семейство авторът показва в сгъстен рисунък образа на страданието. Човек, у когото е заложено доброто, не може да не откликне на такава мъка и Моканина неизбежно я преживява. Още преди да изслуша разказа на Гунчо, той вече е видял нейните външни белези.

АРГУМЕНТИ:

1. Направете стегнато и кратко изложение на детайлите, които разкриват страданието пред очите на Моканина.
2. Отговорете и на въпроса защо той насърчава Гунчо за разговор - да узнае повече подробности или да облекчи мъката на другоселеца.
3. Какви асоциации предизвиква образът на телеграфната жица?

ВТОРА ПОДТЕЗА

Въпреки че страданието непрекъснато съпътства живота на Гунчо, той го посреща с някаква кротка примиреност, която е белег на светла и извисена човешка душевност.

АРГУМЕНТИ:

1. Разкрийте отношението на Гунчо към нищетата. Разсъждавайте върху начина, по който той споменава Бога, в сравнение с Моканина („Сполай на бога..." и „Боже, колко мъка има..."). Има ли у другоселеца и сянка от недоволство?
2. Разтълкувайте двукратното повторение -"На мене да остане, не вярвам..."Защо, въпреки заявеното неверие, Гунчо е поел пътя по безкрайната жица? Каква е неговата вяра?
3. Разсъждавайте върху следния откъс:

„- Та затуй съм дошел - каза по-смело и с облекчение селянинът. - Рекох да те попитам, може да си я виждал, може да си чувал." Каква е интонацията, откъде идва облекчението? Защо „може да си я Виждал", а не „Има ли я?", както пита Моканина?

В извода може да споменете за красотата на душевния свят на Гунчо, дължаща се на това, че с житейска мъдрост той противопоставя на страданието бащината си любов, надеждата и вярата.

ТРЕТА ПОДТЕЗА

Пластично изваян в творбата е и образът на майката. Нейното присъствие е мълчаливо, но противопоставянето между страданието и надеждата за изцеление на единственото ѝ чедо е показано със запомнящи се детайли.

АРГУМЕНТИРАЙТЕ се чрез тези детайли (синонимното повторение „ръченик", „черния ѝ чумбер"; епитетите „жълта и сломена от тегло жена "; жеста „ още отдалеч загледа мъжа си, като че искаше по лицето му да познае какво е научил"; глагола, използван в разказа на Гунчо „залови се майка му"; реакцията ѝ след вестта за бялата ляс-товица).

ЧЕТВЪРТА ПОДТЕЗА

Несъмнено, надеждата и вярата на Гунчовото семейство са духовната му опора в страданието, недостижима за Моканина. От всички той изпитва най-силно

угнетението на фактическата безизходица. Неговият образ съчетава човешката доброта и отзивчивост, но и безсилието надуха пред страданието. Драмата на Моканина произтича от борбата между съмнението и вярата. Докоснал се за миг до просветлението, чрез светлината в очите на Нонка, в края на разказа скептицизмът му отново надделява.

АРГУМЕНТИ:

1. Помислете, стреми ли се Моканина към вярата, която Гунчо е стаил дълбоко у себе си, въпреки гласно изразеното неверие - вярата в чудото на бялата лястовичка? („Ама истина ли е? - извика Моканина. - Къде била тая лястовичка?... Бяла?“}

2. Каква негова гледна точка се разкрива при описанието на пейзажната картина, видяна през неговите очи? („... приближаваше Преображение Господне... Много, но все черни.“) Дълбоко в себе си Моканина съзнава, че надеждата, свързана с бялата лястовица, е последното убежище за изстрадалите души на тези хорица, но може ли той да изпита благодатната сила на тяхната вяра?

3. Какво го подтиква да излъже момичето, че е видял бялата лястовица? Каква светлина е видял в очите на Нонка? За миг той е почувствал вярата ѝ като Божий благослов, като съхранена цялост на душата ѝ, въпреки болезнената немощ на снагата ѝ, „стопена от болестта...“ Но защо е така мъчителна и неубедителна неговата реч? Защо авторът не назовава „нещото“, което го души? Това „нещо“ го измъчва и в края на разказа, след като дълго е сподирял с поглед отдалечаващата се каруца. Вие как ще изтълкувате значението на неопределителното местоимение?

Аргументацията ви ще бъде целенасочена, ако стигнете до извода, че Йовков, като истински сърцевед, е очертал светлия душевен строй на тези, които са надмогнали страданието чрез вярата им в някакъв промисъл, непостижим нито за разума, нито за езика. Тези хора правят света по-светъл и по-добър. Преображението Господне у тях засяга и Моканина, който, макар и да се връща към съмнението, ще носи завинаги искрицата просветление в душата си. Белязан от вярата, той вече ще вижда по нов начин света - преобразен от чудотворната ѝ сила.

Тези обобщителни мисли могат да ви послужат и като заключение на отговора.

Желая ви успех!